

Stavovi studenata prema braku i razvodu

Bonačić- Civran, Tamara

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:697976>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-05**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Psihologija

Tamara Bonačić-Civran

STAVOVI STUDENATA PREMA BRAKU I RAZVODU

Završni rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
Sveučilišni prijediplomski studij
Psihologija

STAVOVI STUDENATA PREMA BRAKU I RAZVODU

Završni rad

Student/ica:
Tamara Bonačić-Civran

Mentor/ica:
Prof.dr.sc. Anita Vulić-Prtorić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Tamara Bonačić-Civran**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Stavovi studenata prema braku i razvodu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 25. rujna 2024.

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
1.1.	Brak i razvod.....	1
1.2.	Privrženost u partnerskim odnosima	2
1.3.	Stavovi prema braku i razvodu	3
2.	Cilj.....	4
3.	Problemi.....	4
4.	Hipoteze.....	5
5.	Metoda.....	6
5.1.	Sudionici.....	6
5.2.	Mjerni instrumenti.....	7
5.2.1.	Skala stavova o braku	7
5.2.2.	Skala Stavova o razvodu	7
5.2.3.	Upitnik karakteristika i funkcija privrženosti	8
5.2.4.	Sociodemografska pitanja	8
5.3.	Postupak.....	10
6.	Rezultati.....	10
7.	Rasprava	15
8.	Zaključci	21
9.	Literatura.....	22
10.	Prilog	25

Stavovi studenata prema braku i razvodu

U ovom završnom radu predstavljene su rezultati istraživanja koje je imalo cilj ispitati stavove studenata prema braku i razvodu te privrženost njihovim partnerima s obzirom na njihovo iskustvo razvoda roditelja. Rezultatima prijašnjih istraživanja utvrđuje se da mladi čiji roditelji ne žive zajedno vide rastavu kao dobro rješenje problematičnog braka te imaju pesimističniji pogled na brak od onih čiji roditelji žive zajedno (Amato, 1996). Uz to, svjedočenjem propalog braka roditelja stvara se emocionalna nesigurnost kod djece, zbog čega u ljubavnoj vezi stvaraju niži stupanj predanosti te smatranje svakog neslaganja kao mogućeg prekida veze (Amato i DeBoer, 2001; Carranza i sur., 2009; Fagan i Churchill, 2012; Ottaway, 2010; Wallerstein i Blakeslee, 2004; Weigel, 2007). U istraživanjima Booth Edwardsa (1990) i Conger i suradnika (2000), sudionici koji odnos svojih roditelja procjenjuju manje kvalitetnim, ujedno iskazuju više poteškoća u vlastitom partnerskom odnosu. Također, Axinn i Thornton (1992, 1993), utvrđuju da ukorijenjeni pozitivni stavovi prema braku mogu imati određenu ulogu pri formiranju ponašanja u intimnim vezama budući da pojedinci s takvim stavovima streme održavanju kvalitete odnosa, te da će oni koji doživljavaju veliku uznemirenost pri pojavi prijetnje gubitku kontakta s jako željenom i potrebnom osobom češće imati negativan stav prema razvodu. U završnom radu prikupljeni su rezultati iskustava studenata o razvodu roditelja, njihova mišljenja o utjecaju razvoda i medija općenito na njihove procjene kvalitete braka roditelja. Također, ispitana je povezanost privrženosti studenata svojim ljubavnim partnerima s procjenom kvalitete braka roditelja i stavovima o braku i razvodu. U svrhu prikupljanja podataka korištena je online anketa koju je ispunio 201 student koji je do sada imao barem jedno iskustvo u ljubavnom partnerskom odnosu ili ga još uvijek ima. Dobiveni rezultati upućuju na razliku u stavovima o braku i razvodu između studenata čiji roditelji žive i onih čiji roditelji ne žive zajedno na način da sudionici čiji roditelji žive zajedno imaju pozitivnije stavove o braku i negativnije stavove o razvodu. No, te dvije skupine nisu se razlikovale s obzirom na privrženost partneru. Također, utvrđeni su slijedeći obrasci povezanosti između ispitivanih varijabli: značajna pozitivna povezanost između procjena kvalitete braka roditelja sudionika i privrženosti partneru; značajna pozitivna povezanost između stavova o braku i privrženosti partneru; značajna negativna povezanost stavova prema razvodu i separacijske uznemirenosti. Povezanost između stavova prema razvodu i osjećaja sigurnosti u odnosu s partnerom nije se pokazala značajnom.

Ključne riječi: brak, razvod, privrženost

Students' attitudes towards marriage and divorce

In this final thesis, the results of a study are presented that aimed to examine students' attitudes towards marriage and divorce, as well as their attachment to their partners, considering their experience of parental divorce. Previous research has shown that young people whose parents do not live together view divorce as a good solution to a problematic marriage and have a more pessimistic outlook on marriage compared to those whose parents live together (Amato, 1996). Additionally, witnessing a failed parental marriage creates emotional insecurity in their children, leading to a lower level of commitment in romantic relationships and the perception that any disagreement could potentially lead to a breakup (Amato and DeBoer, 2001; Carranza et al., 2009; Fagan and Churchill, 2012; Ottaway, 2010; Wallerstein and Blakeslee, 2004; Weigel, 2007). In researches by Booth Edwards (1990) and Conger et al. (2000), respondents who rated their parents' relationship as less quality also reported more difficulties in their own romantic relationships. Furthermore, Axinn and Thornton (1992, 1993) found that deeply rooted positive attitudes towards marriage can play a role in shaping behavior in intimate relationships, as individuals with such attitudes strive to maintain relationship quality. Those who experience high distress when faced with the threat of losing contact with a highly desired and needed person are more likely to have a negative attitude towards divorce. In the final thesis, data was collected on students' experiences with parental divorce, their opinions on the impact of divorce, and the media in general on their assessments of the quality of their parents' marriage. Additionally, the relationship between students' attachment to their romantic partners and their assessment of the quality of their parents' marriage, as well as their attitudes towards marriage and divorce, was examined. To collect the data, an online survey was used, which was completed by 201 students who have had at least one experience in a romantic relationship or are currently in one. The results indicate a difference in attitudes towards marriage and divorce between students whose parents live together and those whose parents do not, with participants whose parents live together having more positive attitudes towards marriage and more negative attitudes towards divorce. However, these two groups did not differ in terms of attachment to their partner. Furthermore, the following patterns of correlation between the examined variables were identified: a significant positive correlation between participants' assessment of their parents' marriage quality and attachment to their partner; a significant positive correlation between attitudes towards marriage and attachment to their partner; and a significant negative correlation between attitudes towards divorce and separation distress. The correlation between attitudes towards divorce and feelings of security in the relationship with the partner was not found to be significant.

Keywords: marriage, divorce, attachment

1. Uvod

1.1. Brak i razvod

Veliku važnost u ljudskim životima zauzima upravo obitelj, koja se osniva brakom, odnosno zajednicom dvoje ljudi. Obitelj je po definiciji najstarija društvena institucija, u kojoj dijete dobiva svoju prvu interakciju s drugima (Rosić i Zloković, 2002). Drugim riječima, Potkonjak i Šimleša (1989) objašnjavaju pojam obitelji kao društvenu grupu, čija se struktura mijenjala kroz povijest i u različitim kulturama, no svakako je temelj ostao isti: reproduciranje svoje vrste koje se temelji na rađanju i odrastanju zajedno, te umiranju tih istih pojedinaca. Kako bi obitelj bila i zakonski priznata, stvara se pojam braka, koji je definiran kao zajednički život žene i muškarca koji je usklađen bilo s crkvenim ili građanskim zakonima i propisima (Anić i sur., 2002). No, s obzirom na poimanje braka prije i u današnje moderno doba, dosta se promijenila sama percepcija pojedinaca kako uopće gledaju na brak. U takvoj promjeni sudjelovalo je više faktora, od kojih su neki: različiti izvori stresa kojih prije nije bilo i koji negativno utječu na količinu vremena kojeg partneri posvećuju jedan drugome, veća orijentacija žena prema karijeri naspram odgoju djece, pojednostavljena procedura koja je potrebna za ukidanje braka, nezaposlenost i individualizacija (Brajša-Žganec i sur., 2014). Samim time, dolazi do osjećaja neispunjenosti kod jednog ili oba partnera, zbog čega nastaju konflikti, netrpeljivost i težak period koji može voditi ka razvodu.

Razvod je, prema definiciji Čudina-Obradović i Obradović (2006), krajnji ishod bračne nestabilnosti, točnije kraj dužeg perioda ispunjenog problemima, stresom i frustracijom. Takav period koji dugo traje ostavlja velike posljedice na djecu tih supružnika, s obzirom da im je taj period gotovo jednako stresan kao i roditeljima (Delač, 2007). Različiti su razlozi koji uopće dovedu do razvoda, a to su: problemi u komunikaciji, emocionalna distanciranost, nedostatak emocionalne podrške i poštovanja, nekompatibilnost, različita očekivanja od braka, partnersko nasilje, financijski problemi, partnerovi roditelji kao izvor sukoba, emocionalni i/ili psihološki problemi pojedinca i nevjera. Od navedenih razloga, u istraživanju Štiftera i suradnika (2016) najčešće navedena su bila prva četiri. Kada je riječ o statističkim podacima, zanimljivo je uočiti da je u Republici Hrvatskoj 2017. godine sklopljeno 20 310 brakova, a razvedeno 6 265 brakova, 2018. godine sklopljeno je 19 921 brakova, a razvedeno 6 125, te da je 2019. godine sklopljeno 19 761 brakova, a razvedeno njih 5 936. Ukratko rečeno, u Hrvatskoj se razvodi svaki treći par (Statističke informacije, 2021, prema Vidiček, 2021).

Posljedica velikog broja razvoda, koji se u zadnje vrijeme sve više povećava, je da u današnje vrijeme velik broj djece odrasta u necjelovitim obiteljima i postavlja se pitanje kako se ona nose s time, i kako to utječe na njihovo opće funkcioniranje i mentalno zdravlje, a posebno kako iskustvo razvoda roditelja utječe na bliske odnose njihove djece s ljubavnim partnerima u odrasloj dobi. Takve stresore kao što je razvod braka roditelja, djeca bolje podnose u dobro strukturiranoj i stabilnoj okolini, koja je za dijete sigurna, njegujuća i podržavajuća (Wenar, 2003). No, s obzirom da djeca razvedenih roditelja često žive u okolini suprotno od prethodno opisane, brojni autori većinom ukazuju na negativne posljedice koje razvod roditelja ostavlja na njihovu djecu kao što su: veći rizik za poremećaje u ponašanju, anksioznost, depresivnost, agresivno ponašanje (Kasen i sur., 1996), viša socijalna anksioznost (Farndale i sur., 2005) i anksioznost vezana uz ljubav i odanost u vezama u odrasloj dobi (Wallerstein, 2005). Također, negativne posljedice razvoda se mogu uočiti kada se pojave ekonomski problemi, koji većinom nastaju tijekom prve godine nakon razvoda braka (Wenar, 2003). Majke češće dobivaju skrb nad djetetom i tada se suočavaju sa smanjenjem prihoda. Također se te majke suočavaju i s raznim drugim problemima, kao što su: neustaljen odlazak djeteta na spavanje, kašnjenje u školu, otežana briga (Wenar, 2003). Negativne emocije koje su vezane uz razvod roditelja, kod odrasle djece, povezuju se s osjećajem napuštenosti, odbijanja, krivnje i niskog samopoštovanja (npr. Kurdek, Blisk i Siesky, 1981, prema Carranza, Kilmann i Vendemia, 2009). S druge strane, temperament i osobine ličnosti mogu imati ulogu u ovladavanju razvoda roditelja, s obzirom da mogu povećati mogućnost pojave psihičkih problema djeteta ili ga pak zaštititi od negativnih posljedica razvoda (Berk, 2008).

1.2. Privrženost u partnerskim odnosima

Dakle, s obzirom da se razvod smatra ekstremno traumatičnim iskustvom (Hazan i Zeifman, 1999), za pretpostaviti bi bilo da će djeca rastavljenih roditelja, zbog traume koju su doživjeli, nedostatka bliskosti i podrške jednog ili oba roditelja, a i samog modela roditeljskog ponašanja, imati problem s intimnošću i privržennošću u svojim ljubavnim vezama. Karakteristike privrženosti su uroda i radost koje postoje kad se pojedinac nalazi u interakciji s osobom kojoj je privržen (Berk, 2008). Ainsworth i suradnici (2015) definirali su klasifikaciju privrženosti u ljubavnim vezama odraslih prema Bowlbyjevoj tezi (1973) koja nalaže da način privrženosti koji je stvoren u djetinjstvu ima velike posljedice na to koliko će kvalitetna biti pojedinčeva intimna veza u odrasloj dobi te kakva će biti očekivanja tog pojedinca. Prema prethodno spomenutoj klasifikaciji privrženosti, prva je sigurna privrženost koja opisuje osobu koja ima povjerenja u svog partnera te se zbog toga osjeća sigurno u njegovoj blizini i ne sumnja

da će ju napustiti. Druga, anksiozno-ambivalentna privrženost, predstavlja osobu koja ne vjeruje dovoljno partneru kako bi se opustila i povjerovala da ju on zaista voli, te stoga stalno priželjkuje malo veću intimnost i međuovisnost nego li je zapravo dobiva. I treća, odbijajuća privrženost, predstavlja osobu koja nema povjerenja u partnera te zapravo nikome ni ne dopušta da joj se uopće približi, upravo iz osjećaja neugodnosti prema toliko velikoj bliskosti koju pokušava izbjeći. Brojna istraživanja zaista i potvrđuju da djeca čiji su se roditelji razveli i sama imaju veći rizik od razvoda i bračnih konflikata (Amato, 1996; Feng i sur., 1999, prema Ottaway, 2010). U istraživanju Carranze i suradnika (2009) pokazalo se da je za djecu rastavljenih roditelja, koja nisu pozitivno ocijenila roditelja istog spola, veća vjerojatnost da će razviti nesiguran stil privrženosti u ljubavnom odnosu. Zapravo, djeca rastavljenih roditelja ne gledaju na romantičnu vezu kao na nešto što bi moglo biti trajno (Weigel, 2007). Drugi autori navode da djeca koja su bila mala kada su im se roditelji razveli, poslije u adolescenciji imaju problem s vjernošću svom partneru i održavanjem svoje veze, a svako neslaganje u vezi vide kao mogući prekid odnosa (Wallerstein i Blakeslee, 2004), što bi se moglo protumačiti kao nesigurnost u vezi. Upravo zbog emocionalne nesigurnosti nakon rastave roditelja, djeca mogu imati nesigurnu privrženost i strah od bliskih veza (Fagan i Churchill, 2012). U istraživanjima privrženosti djece rastavljenih roditelja u odrasloj dobi općenito je nađen izražen nedostatak povjerenja u vezi, što može biti povezano sa svjedočenjem propalog braka njihovih roditelja, što nadalje može voditi mišljenju da je povjerenje u vezi riskantno (Ottaway, 2010). Isto tako se u drugom istraživanju pokazalo da mladi odrasli čiji su roditelji rastavljeni općenito pokazuju niži stupanj predanosti i u vezama i u braku (Amato i DeBoer, 2001). Ovakvi nalazi mogu se protumačiti time što je djecu rastavljenih roditelja češće strah od gubitka i partnerove izdaje kada razmišljaju o ulasku u novo prijateljstvo ili romantični odnos, pa ih takav stav sprječava u osnivanju dubljih romantičnih odnosa, zbog čega su onda i manje zadovoljni. No, postoje i istraživanja čiji rezultati ukazuju na to da nisu nužne negativne posljedice razvoda, s obzirom da dobrobit djece najviše ovisi o tome u kakvim su odnosima roditelji nakon razvoda (Amato, 2000). Kako bi u budućnosti djeca razvila funkcionalni obrazac privrženosti, važno je da nakon razvoda nastave imati topao i nepovršan odnos s oba roditelja, te da ostanu u čestom kontaktu s roditeljem koji je napustio dom (Amato, 2000).

1.3. Stavovi prema braku i razvodu

Prema Petzu (2005), stav je stečena, relativno trajna i stabilna organizacija pozitivnih ili negativnih emocija, vrednovanja i reagiranja prema nekom objektu. Objekti stava mogu biti osobe, grupe, situacije, ideje i slično. Tijekom socijalizacije, stavovi se formiraju i stječu se na

osnovi iskustva (ili u neposrednom kontaktu s objektom stava, ili posredno u interakciji sa socijalnom okolinom). Kada se stavovi formiraju dosta su trajni, no ipak su podložni promjenama pod utjecajem novih iskustava (Petz, 2005). Znanja o objektu stava nisu samo pojmovi o objektu, nego češće uključuju ocjene i sud o karakteristikama objekta. Takvo vrednovanje može biti pozitivno ili negativno, to jest karakteristike objekta mogu se ocijeniti kao dobre ili loše (Petz, 2005). Dvije različite skupine ljudi mogu različito vrednovati određene objekte, pa će se tako u sljedećem odlomku opisati različito vrednovanje dviju skupina, djece iz cjelovitih obitelji i djece razvedenih roditelja, odnosno njihovi stavovi prema braku i razvodu.

U usporedbi s djecom iz cjelovitih obitelji, mladi iz rastavljenih obitelji imaju pesimističnije poglede na brak i liberalnije stavove o razvodu, te razvod vide kao rješenje problematičnog braka (Amato, 1996). Pored toga, adolescenti iz razvedenih obitelji imaju pozitivniji stav prema razvodu braka u odnosu na one iz cjelovitih obitelji (Greenberg i Nay, 1982.; Amato i Booth, 1991.; Moats, 2004.). Djeca razvedenih roditelja izvještavaju o nižim očekivanjima uspjeha vlastite romantične veze u odnosu na djecu iz cjelovitih obitelji (Riggio i Weiser, 2008.), vjerojatno stoga što usvajaju disfunkcionalne obrasce međupartnerskoga odnosa roditelja te ih internaliziraju u vlastite intimne odnose. U istraživanju Andelije (2020) utvrđeno je da adolescenti imaju pozitivnije stavove prema razvodu braka od njihovih majki i očeva, a razlog tome bi mogao biti taj što roditelji više vrednuju brak nego adolescenti, te jer se mladi povode za modernosti, koja naglašava slobodu i izbor.

2. Cilj

S obzirom na nedostatak istraživanja u Republici Hrvatskoj na temu toga koliko razvod roditelja može imati ulogu pri formiranju stavova njihove djece o braku i razvodu, te kako je to povezano s njihovom privrženosti svojim partnerima, cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove studenata prema braku i razvodu te privrženost partnerima, a s obzirom na njihovo iskustvo razvoda roditelja.

3. Problemi

1. Ispitati razliku u stavovima o braku i razvodu između studenata kojima roditelji žive skupa i onih kojima roditelji ne žive skupa.

2. Ispitati razliku u privrženosti svojim ljubavnim partnerima između studenata kojima roditelji žive skupa i onih kojima roditelji ne žive skupa.
3. Ispitati povezanost između procjene kvalitete braka roditelja i stupnja privrženosti studenata svojim ljubavnim partnerima.
4. Ispitati povezanost između stavova o braku i razvodu te stupnja privrženosti studenata svojim ljubavnim partnerima.

4. Hipoteze

1. S obzirom na nalaze prijašnjeg istraživanja (Amato, 1996) koji ukazuju na to da mladi čiji roditelji ne žive zajedno vide rastavu kao dobro rješenje problematičnog braka te imaju pesimističniji pogled na brak, pretpostavlja se da će studenti čiji roditelji žive zajedno imati pozitivnije stavove o braku i negativnije stavove o razvodu od onih studenata čiji roditelji ne žive zajedno.
2. S obzirom na nalaze prijašnjih istraživanja (Amato i DeBoer, 2001; Carranza i sur., 2009; Fagan i Churchill, 2012; Ottaway, 2010; Wallerstein i Blakeslee, 2004; Weigel, 2007) koji ukazuju da se svjedočenjem propalog braka roditelja stvara emocionalna nesigurnost kod njihove djece, zbog čega u ljubavnoj vezi stvaraju nesigurnu privrženost, strah od bliskih veza, niži stupanj predanosti te smatranje svakog neslaganja kao mogućeg prekida veze, pretpostavlja se da će studenti čiji roditelji žive zajedno imati veći stupanj privrženosti ljubavnom partneru od studenata čiji roditelji ne žive zajedno.
3. Nalazi prijašnjih istraživanja (Amato i DeBoer, 2001; Gardner i sur., 2011; Weigel i sur., 2003), utvrđuju da su roditelji najvažniji model od kojeg djeca usvajaju različita ponašanja i vještine, pa tako i ona koja su vezana uz romantične odnose, te prikazuju način uspostave i održavanja dugoročnih i zadovoljavajućih intimnih odnosa. Također, u prijašnjim istraživanjima (Booth Edwards, 1990; Conger i sur., 2000) sudionici koji odnos svojih roditelja procjenjuju manje kvalitetnim, ujedno iskazuju više poteškoća u vlastitom partnerskom odnosu. S obzirom na opisane stavke, pretpostavlja se da će

procjene veće kvalitete braka roditelja biti povezane s većim stupnjem privrženosti studenata svojim ljubavnim partnerima.

4. Nalazi prijašnjih istraživanja pokazali su da su stavovi ključne proksimalne odrednice ponašanja vezanih uz obitelj, roditeljstvo, brak i razvod (Axinn i Thornton, 1992.; 1993.), tako što duboko ukorijenjeni pozitivni stavovi prema braku mogu imati određenu ulogu pri formiranju ponašanja u prisnim odnosima i intimnim vezama budući da pojedinci s takvim stavovima streme izbjegavanju konflikata i neslaganja na partnerskoj relaciji, te održavanju kvalitete odnosa. S druge strane, oni koji doživljavaju veliku uznemirenost pri pojavi prijetnje gubitku kontakta s jako željenom i potrebnom osobom (visoka privrženost partneru), češće će razvod vidjeti kao prepreku i imati negativan stav prema razvodu. S obzirom na opisane stavke, pretpostavlja se da će sudionici s pozitivnijim stavovima prema braku i s negativnijim stavovima prema razvodu imati veći stupanj privrženosti svojim ljubavnim partnerima.

5. Metoda

5.1. Sudionici

Uzorak sudionika činio je 201 student (N studenti=42, N studentice=159) prosječne dobi 22,82 godine ($SD=1,94$). Za potrebe odgovora na prva dva problema, sudionike je bilo potrebno podijeliti u dvije skupine: sudionici čiji roditelji žive zajedno ($N=165$) i sudionici čiji roditelji ne žive zajedno ($N=36$). Ta podjela je napravljena pomoću odgovora sudionika na jedno pitanje u sociodemografskom dijelu ankete: „Je li tvoji roditelji: a) žive zajedno, b) razvedeni su ili c) ostalo.“ Skupini sudionika čiji roditelji ne žive zajedno pripali su svi oni sudionici koji su dali odgovor pod b) i c), tj. čiji su roditelji razvedeni, bili u izvanbračnoj zajednici pa prekinuli odnos, koji žive u jednoroditeljskoj obitelji, te čiji roditelji nisu službeno razvedeni, ali ne žive zajedno.

5.2. Mjerni instrumenti

Nakon uvodne upute, sudionici su ispunili 3 upitnika na temu stavova o braku, razvodu i o privrženosti, te su potom odgovarali na pitanja o sociodemografskom statusu i iskustvu partnerskih odnosa.

5.2.1. Skala stavova o braku

Skala je konstruirana za potrebe istraživanja Delač (2007). Sastoji se od 30 tvrdnji o braku od kojih 15 izražava pozitivan stav („Brak je jedna od najvećih životnih vrijednosti“), a 15 negativan stav prema braku („Brak je društveno nametnuta institucija koja oduzima čovjeku slobodu“). Sudionici su na skali od 5 stupnjeva morali označiti svoj stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom, pri čemu je 1 značilo „uopće se ne slažem“, a 5 je značilo „u potpunosti se slažem“. Tri faktora utvrđena su faktorskom analizom skale, a to su sigurnost odnosa u braku, negativni aspekti braka i zbližavanje partnera. Ukupni rezultat izračuna se jednostavnom linearnom kombinacijom nakon rekodiranja vrijednosti negativnih tvrdnji. Mogući raspon rezultata na skali Stavova prema braku je od 30 do 150. Što sudionik ima veći rezultat na skali, to ima pozitivniji stav prema braku. U završnom radu izračunata je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije za Skalu stavova o braku, a mjerena je Cronbach alpha koeficijentom koji iznosi $\alpha = ,95$.

5.2.2. Skala stavova o razvodu

Skala je konstruirana za potrebe istraživanja Delač (2007). Sastoji se od 24 tvrdnje od kojih 12 izražava pozitivan stav („Razvod omogućuje izlaz iz lošeg braka, time i osobni napredak i očuvanje zdravlja“), a 12 negativan stav prema razvodu („Razvod jako loše utječe na djecu“). Sudionici su na skali od 5 stupnjeva morali označiti svoj stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom, pri čemu je 1 značilo „uopće se ne slažem“, a 5 je značilo „u potpunosti se slažem“. Tri faktora utvrđena su faktorskom analizom skale, a to su negativne i pozitivne posljedice razvoda te opće vrednovanje razvoda. Ukupni rezultat izračuna se jednostavnom linearnom kombinacijom nakon rekodiranja vrijednosti negativnih tvrdnji. Mogući raspon rezultata na Skali stavova prema razvodu je od 24 do 120. Što sudionik ima veći rezultat na skali, to ima pozitivniji stav

prema razvodu. U završnom radu izračunata je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije za Skalu stavova o razvodu, a mjerena je Cronbach alpha koeficijentom koji iznosi $\alpha = ,96$.

5.2.3. Upitnik karakteristika i funkcija privrženosti

Upitnik karakteristika i funkcija privrženosti (Attachment Features and Functions Measure, Tancredy i Fraley, 2006), prilagodili su Ombra i suradnici (2016) i sastoji se od 11 čestica, odnosno od dviju subskala. Na subskali Sigurnog utočišta, sigurno utočište označava stupanj u kojem pojedinac osjeća sigurnost, potporu i utjehu u društvu partnera, dok na subskali Separacijske uznemirenosti, separacijska uznemirenost označava stupanj proživljavanja uznemirenosti i tjeskobe prilikom odsustva partnera. Subskala Sigurnog utočišta sadrži 6 čestica („Osoba kojoj bih prvoj želio/la otići da me oraspoloži kada mi se dogodi nešto loše ili kada se uzrujam, jest moj partner/ica.“), dok subskala Separacijske uznemirenosti sadrži 5 čestica („Računam na svog partnera/icu da će uvijek biti uz mene te da će, bez obzira na sve, brinuti za mene.“). Sudionici su na skali od 7 stupnjeva morali označiti svoj stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom, pri čemu je 1 značilo „u potpunosti se ne slažem“, a 7 je značilo „u potpunosti se slažem“. Ukupan rezultat na pojedinim skalama računa se kao prosjek procjena na pripadajućim česticama. Dakle, što je veći rezultat sudionika na subskali Sigurnog utočišta, to je i jači osjećaj sigurnosti, potpore i utjehe tog sudionika u društvu partnera. S druge strane, što je veći rezultat sudionika na subskali Separacijske uznemirenosti, to je i veći stupanj proživljavanja uznemirenosti i tjeskobe tog sudionika prilikom odsustva partnera. U završnom radu izračunata je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije, a mjerena je Cronbach alpha koeficijentom koji iznosi $\alpha = ,91$ za subskalu Sigurnog utočišta i $\alpha = ,82$ za subskalu Separacijske uznemirenosti.

5.2.4. Sociodemografska pitanja

U završnom dijelu ankete, sudionici su odgovarali na sociodemografska i anketna pitanja sastavljena prema Delač (2007). Vlastito romantično iskustvo ispitano je sa 4 čestice: 1) je li sudionik ikada bio u partnerskom odnosu, 2) u koliko je partnerskih odnosa bio, 3) koliko je trajao najdulji partnerski odnos sudionika te 4) procjena zadovoljstva vlastitim partnerskim iskustvima na skali od 1 (vrlo nezadovoljavajuća) do 5 (vrlo zadovoljavajuća). Svi sudionici bili su dosad barem u jednom partnerskom odnosu, a prosječno su imali 1,8 partnerskih odnosa.

(Prilog 1). Njihov najdulji partnerski odnos trajao je prosječno 30,03 mjeseci, a velik dio sudionika procijenilo je svoje zadovoljstvo vlastitim partnerskim iskustvima vrlo visokim ocjenama (ocjenu 5 dalo je 36,3% sudionika, ocjenu 4 dalo je 34,8% sudionika, ocjenu 3 dalo je 17,4% sudionika, ocjenu 2 dalo je 8,5% sudionika, a ocjenu 1 dalo je 3% sudionika) (Prilog 1). Također su postavljena sociodemografska pitanja o: spolu, dobi, o tome je li roditelji žive zajedno ili ne, te da procijene kvalitetu braka vlastitih roditelja (ili, kakva je bila kvaliteta braka ukoliko su se roditelji rastali) od 1 (Jako loša-bez poštivanja, razumijevanja i međusobnog podržavanja) do 5 (Jako dobra-s puno poštivanja, razumijevanja i međusobnog podržavanja). Ocjenu 1 kao procjenu kvalitete braka roditelja dalo je 6% sudionika, ocjenu 2 dalo je 11,9% sudionika, ocjenu 3 dalo je 23,4% sudionika, ocjenu 4 dalo je 27,4% sudionika, a ocjenu 5 dalo je 31,3% sudionika (Prilog 1).

Ukoliko su sudionikovi roditelji rastavljeni, bilo je potrebno odgovoriti i na sljedeća pitanja:

1. Dob sudionika u vrijeme rastave roditelja?

Sudionici su u vrijeme rastave roditelja prosječno imali 9 godina (Prilog 1).

2. S kime je sudionik ostao živjeti nakon rastave roditelja?

Od sudionika čiji roditelji ne žive zajedno, 69,44% njih je ostalo živjeti s majkom, 8,33% s tatom, 2,77% s oba roditelja i 5,55% je ostalo živjeti samo (Prilog 1).

3. Kakvo je bilo iskustvo rastave roditelja?

Studenti su opisivali svoje iskustvo razvoda roditelja kao naglo, neočekivano, teško, stresno. Zamarajuće, tužno ali za neke i sa sretnijim nastavkom života i zdravijom okolinom. Samo za mali dio sudionika razvod se odvio mirnim putem, te je takva situacija pomogla pri shvaćanju odnosa i nošenja s emocijama. Dio sudionika spominje negativno gledanje na razvod njihovih roditelja od okoline, te negativne posljedice koje taj događaj donosi u odrasloj dobi djeteta. Sudionici također spominju teže uspostavljanje kontakta i razvijanje odnosa s ocem koji nakon rastave odlazi na drugo prebivalište (Prilog 1).

4. Kakvo je njegovo mišljenje o utjecaju te rastave na vlastite partnerske odnose?

Dio sudionika odgovorio je da njihovo doživljeno iskustvo razvoda roditelja ne utječe na njihove partnerske odnose. Ipak, velika većina odgovorila je da utječe. Potrebno im je više vremena da steknu povjerenja u partnera, oprezniji su pri ulasku u vezu, pojedinci osobnosti više puta sagledavaju te postoji puno više propitkivanja i nepovjerenja prema partneru. Jednoj sudionici važno je osigurati se da je odnos s partnerom kvalitetan, zreo i stabilan prije ulaska u brak i dobivanja djece. Također su sudionici odgovarali kako ih je strah svojih budućih veza, plaše se mogućnosti ponavljanja povijesti njihovih roditelja, te zbog toga neki od njih upravo i izbjegavaju odnos s osobama suprotnoga spola, jer žele samo sigurno okruženje bez rizika i mogućnosti gubitka (anksioznost pri razmišljanju o stvarima za koje se ni ne zna hoće li se

dogoditi u budućnosti ili ne). S druge strane, dok je neke strah gubitka, jedna studentica izjavila je da da je rastava roditelja utjecala tako da je formirala jako loše mišljenje o muškarcima i da je razvila strah da su svi isti, zbog čega joj je uopće teško zamisliti život s muškom osobom (otac napravio preljub). Zanimljivo je još da je jednoj studentici rastava njezinih roditelja pomogla da nauči na njihovim greškama i učinilo ju jačom jer sada zna kako se nositi sa svime što jedan odnos donosi, dok je s druge strane drugoj studentici odmoglo u ponašanju u vezi s obzirom da je i sama primijetila da je usvojila krive obrasce ponašanja svojih roditelja u toksičnom odnosu (Prilog 1).

5.3. Postupak

Sudionici ovog istraživanja ispunjavali su online anketu kreiranu putem Google Forms obrasca preko svojih mobilnih uređaja, kompjutera ili laptopa. Podaci su prikupljeni u svibnju, 2024. godine u periodu od 2 tjedna. Upitnik je distribuiran preko WhatsApp aplikacije u 3 različita grupna razgovora u kojima se nalaze samo studenti, a također i u privatne razgovore poznanicima studentima koji su zamoljeni da anketu prosljede prema svojim poznanicima studentima. Upitnik je distribuiran i preko Facebook javnih grupa: Anketalica – Podijeli svoju anketu, ANKETE i Ankete_upitnici_testovi. Ispunjavanje upitnika bilo je u potpunosti anonimno i dobrovoljno te je očekivano vrijeme ispunjavanja bilo 10-12 minuta.

6. Rezultati

U ovom poglavlju prikazani su rezultati istraživanja, dakle odgovori na postavljene probleme. Rezultati su dobiveni obradom podataka u programu Statistica. Za potrebe odgovora na prvi problem proveden je t-test za nezavisne uzorke kako bi se ispitala razlika u stavovima o braku između sudionika čiji roditelji žive zajedno i onih čiji roditelji ne žive zajedno, te Welch t-test kako bi se ispitala razlika u stavovima o razvodu između iste dvije supine sudionika. Za potrebe odgovora na drugi problem provedeni su t-testovi za nezavisne uzorke kako bi se ispitala razlike u privrženosti (na subskalama Sigurnog utočišta i Separacijske anksioznosti) između sudionika čiji roditelji žive zajedno i onih čiji roditelji ne žive zajedno. Za potrebe odgovora na treći problem izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije kako bi se ispitala povezanost između procjena kvalitete braka roditelja sudionika i rezultata na subskali Sigurnog utočišta, te između procjena kvalitete braka roditelja sudionika i rezultata na subskali Separacijske uznemirenosti.

Za potrebe odgovora na četvrti problem izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije kako bi se ispitala povezanost između rezultata na skalama stavova prema braku i razvodu te rezultata na subskali Sigurnog utočišta, te između rezultata na skalama stavova prema braku i razvodu te rezultata na subskali Separacijske uznemirenosti.

Prvi istraživački problem bio je ispitati značajnost razlike u rezultatima na skalama stavova o braku i razvodu između dvije skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno (oni čiji su roditelji razvedeni, bili u izvanbračnoj zajednici pa prekinuli odnos, koji žive u jednoroditeljskoj obitelji, te čiji roditelji nisu službeno razvedeni, ali ne žive zajedno). Prije provođenja daljnjih statističkih postupaka, izračunati su deskriptivni podaci (M , SD , minimum, maksimum te podaci dobiveni na Kolmogorov-Smirnovom testu za testiranje normalnosti distribucije – $\max D$ i p) za obje skupine na Skali stavova o braku i Skali stavova o razvodu (Tablica 1).

Tablica 1 Deskriptivni statistički pokazatelji rezultata na skalama stavova prema braku i razvodu s obzirom na to je li im roditelji žive skupa ili ne ($N=201$)

	Žive skupa		Rezultati na Skali stavova o braku						
	N	M	SD	Min	Max	$\max D$	$K-S (d)$	Asimetričnost	Spljoštenost
DA	165	122,79	20,76	53	150	0,13	0,13*	-1,12	0,98
NE	36	112,89	18,15	73	140	0,08	0,08	-0,34	-0,76

Rezultati na Skali stavova o razvodu

	N	M	SD	Min	Max	$\max D$	$K-S (d)$	Asimetričnost	Spljoštenost
DA	165	87,73	21,32	28	120	0,09	0,09	-0,9	0,38
NE	36	94,94	14,48	64	120	0,14	0,14	-0,47	-0,71

* $p < ,05$

Prema Kolmogorov-Smirnovom testu, utvrđeno je statistički značajno odstupanje distribucije rezultata sudionika čiji roditelji žive skupa od normalne distribucije na Skali stavova o braku. Distribucija rezultata sudionika čiji roditelji žive skupa, na Skali stavova o braku, negativno je asimetrična (aritmetička sredina manja je od medijana) i leptokurtična. No iako rezultati

upućuju na nemogućnost korištenja parametrijskih statističkih postupaka, opravdano ih je koristiti radi indeksa asimetričnosti i spljoštenosti. Naime, indeksi asimetričnosti nisu izvan dopuštenog intervala ± 3 , kao ni indeksi spljoštenosti koji nisu izvan dopuštenog intervala ± 8 (Kline, 2023) (Tablica 1).

Prema Kolmogorov-Smirnovom testu, nije utvrđena statistički značajna razlika distribuiranih rezultata i normalne distribucije, govoreći o rezultatima sudionika čiji roditelji ne žive zajedno na Skali stavova o braku, te rezultatima sudionika čiji roditelji žive skupa i onih čiji roditelji ne žive skupa, na Skali stavova o razvodu.

Prije provođenja t-testova, izračunat je Levenov test homogenosti varijanci kojim nije utvrđena statistički značajna razlika između varijanci rezultata sudionika čiji roditelji žive zajedno i sudionika čiji roditelji ne žive zajedno na Skali stavova o braku, ali je utvrđena na Skali stavova o razvodu: $F(199) = 4,7, p < ,05$. Kako bi se ispitala značajnost razlike u rezultatima na skalama stavova o braku i razvodu između skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno, izračunat je t-test za nezavisne uzorke na Skali stavova o braku, Welch t-test na Skali stavova o razvodu, pripadajući stupnjevi slobode i razine rizika. Na temelju rezultata t-testa $t(199) = 2,65; p < ,01$ (uz razinu rizika od pogrešnog zaključka manjeg od 1%), utvrđena je statistički značajna razlika u rezultatima na Skali stavova o braku između skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno. Skupina sudionika čiji roditelji žive zajedno imala je pozitivnije stavove o braku nego skupina sudionika čiji roditelji ne žive zajedno (Tablica 1). Isto tako, na temelju rezultata Welch t-testa $t(72,49) = -2,46; p < ,05$, utvrđena je statistički značajna razlika u rezultatima na Skali stavova o razvodu između skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno. Skupina sudionika čiji roditelji žive zajedno imala je negativnije stavove o razvodu nego skupina sudionika čiji roditelji ne žive zajedno (Tablica 1).

U svrhu odgovora na drugi istraživački problem ispitana je značajnost razlike u rezultatima na dvije subskele Upitnika karakteristika i funkcija privrženosti (Sigurno utočište i Separacijska anksioznost) između skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno. Prije provođenja daljnjih statističkih postupaka, izračunati su deskriptivni podaci (M , SD , minimum, maksimum te podaci dobiveni na Kolmogorov-Smirnovom testu za testiranje normalnosti distribucije – $\max D$ i p) za obje skupine na subskali Sigurnog utočišta i subskali Separacijske anksioznosti (Tablica 2).

Tablica 2 Deskriptivni statistički pokazatelji rezultata na skali skraćene forme Upitnika karakteristika i funkcija privrženosti (Sigurno utočište i Separacijska anksioznost) s obzirom na to je li im roditelji žive zajedno ili ne ($N=201$)

	Žive skupa					Sigurno utočište				
	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>max D</i>	<i>K-S (d)</i>	<i>Asimetričnost</i>	<i>Spljoštenost</i>	
DA	165	35,79	6,78	13	42	0,18	0,18**	-1,15	0,5	
NE	36	33,83	6,28	16	42	0,12	0,12	-0,84	0,63	

	Separacijska anksioznost									
	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>max D</i>	<i>K-S (d)</i>	<i>Asimetričnost</i>	<i>Spljoštenost</i>	
DA	165	27,85	5,87	12	35	0,14	0,14**	-0,72	-0,41	
NE	36	26,11	4,72	15	34	0,1	0,1	-0,22	-0,54	

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

Prema Kolmogorov-Smirnovom testu, utvrđeno je statistički značajno odstupanje distribucije rezultata sudionika čiji roditelji žive skupa od normalne distribucije, na subskali Sigurnog utočišta i na subskali Separacijske uznemirenosti. Distribucija rezultata sudionika čiji roditelji žive skupa, na subskali Sigurnog utočišta je negativno asimetrična (aritmetička sredina manja je od medijana) i leptokurtična, a na subskali Separacijske anksioznosti je negativno asimetrična (aritmetička sredina manja je od medijana) i platikurtična. Iako ovakvi rezultati upućuju na nemogućnost korištenja parametrijskih statističkih postupaka, opravdano ih je koristiti radi indeksa asimetričnosti i spljoštenosti. Naime, indeksi asimetričnosti nisu izvan dopuštenog intervala ± 3 , kao ni indeksi spljoštenosti koji nisu izvan dopuštenog intervala ± 8 (Kline, 2023), ni na subskali Sigurnog utočišta ni na subskali Separacijske uznemirenosti.

Prema Kolmogorov-Smirnovom testu, nije utvrđeno statistički značajno odstupanje distribucije rezultata sudionika čiji roditelji ne žive skupa od normalne distribucije, ni na subskali Sigurnog utočišta ni na subskali Separacijske uznemirenosti.

Kako bi se ispitala značajnost razlike u rezultatima na skali skraćene forme Upitnika karakteristika i funkcija privrženosti (Sigurno utočište i Separacijska anksioznost) između

skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno, izračunati su t-testovi za nezavisne uzorke, pripadajući stupnjevi slobode i razine rizika. Također, prije provođenja t-testova, izračunat je Levenov test homogenosti varijanci kojim nije utvrđena statistički značajna razlika između varijanci rezultata sudionika čiji roditelji žive zajedno i sudionika čiji roditelji ne žive zajedno na obje subskale.

Na temelju rezultata t-testa $t(199) = 1,72; p > ,05$ za subskalu Sigurnog utočišta i t-testa $t(199) = 1,67; p > ,05$ za subskalu Separacijske uznemirenosti, nije utvrđena statistički značajna razlika u rezultatima na skali skraćene forme Upitnika karakteristika i funkcija privrženosti (ni na subskali Sigurnog utočišta, ni na subskali Separacijske uznemirenosti) između skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno.

U svrhu odgovora na posljednja dva istraživačka problema ispitana je značajnost povezanosti između procjene kvalitete braka roditelja i stavova prema braku i razvodu i rezultata s karakteristikama privrženosti. U tu svrhu izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije između navedenih varijabli ($N=201, df=199$) (Tablica 3).

Tablica 3 Pearsonovi koeficijenti korelacije između procjena kvalitete braka roditelja, stavova prema braku i razvodu te rezultata na subskali Sigurnog utočišta i subskali Separacijske uznemirenosti ($N=201$)

	Sigurno utočište	Separacijska uznemirenost
Procjena kvalitete braka roditelja	,25*	,22*
Stavovi prema braku	,36*	,35*
Stavovi prema razvodu	- ,11	- ,16*

* $p < ,05$

Utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između procjena kvalitete braka roditelja sudionika i rezultata na subskali Sigurnog utočišta, te između procjena kvalitete braka roditelja sudionika i rezultata na subskali Separacijske uznemirenosti (Tablica 3). Što su sudionici procjenjivali brak njihovih roditelja kvalitetnijim, to su imali i veće rezultate na subskalama Sigurnog utočišta i Separacijske uznemirenosti (više privrženi svojim ljubavnim partnerima). Utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između rezultata na Skali stavova prema braku i rezultata na subskalama Sigurnog utočišta i Separacijske uznemirenosti (Tablica 3).

Sudionici koji su imali pozitivnije stavove o braku, imali su i veće rezultate na subskalama Sigurnog utočišta i Separacijske uznemirenosti (više privrženi svojim ljubavnim partnerima). Utvrđena je statistički značajna negativna povezanost između rezultata na Skali stavova prema razvodu i rezultata na subskali Separacijske uznemirenosti (Tablica 3). Što su sudionici imali pozitivnije stavove o razvodu, to su imali niže rezultate na subskali Separacijske uznemirenosti. No, nije utvrđena statistički značajna povezanost između rezultata na Skali stavova prema razvodu i rezultata na subskali Sigurnog utočišta (Tablica 3).

7. Rasprava

S obzirom na nedostatak istraživanja u Republici Hrvatskoj na temu toga koliko razvod roditelja može imati ulogu pri formiranju stavova njihove djece o braku i razvodu te na njihovu privrženost svojim partnerima, cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove studenata prema braku i razvodu te privrženost njihovim partnerima s obzirom na to je li im roditelji žive skupa ili ne.

Prvi problem bio je ispitati razliku u stavovima o braku i razvodu između studenata kojima roditelji žive skupa i onih kojima roditelji ne žive skupa. Pretpostavljeno je da će studenti kojima su roditelji u braku imati pozitivnije stavove o braku i negativnije stavove o razvodu od onih studenata kojima su roditelji razvedeni. Navedena hipoteza je prihvaćena. Utvrđena je statistički značajna razlika u rezultatima na skalama stavova o braku i razvodu između skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno. Skupina sudionika čiji roditelji žive zajedno imala je pozitivnije stavove o braku i negativnije stavove o razvodu nego skupina sudionika čiji roditelji ne žive zajedno. Ovakav rezultat može se objasniti time što djeca onih roditelja koji ne žive zajedno možda ne gledaju na romantičnu vezu kao na nešto što bi moglo biti trajno (Weigel, 2007), pa stoga imaju negativnije stavove o braku nego li oni sudionici kojima roditelji žive zajedno. S obzirom na svjedočenje propalog braka roditelja, očekivano je da će oni sudionici čiji roditelji ne žive zajedno imati negativnije stavove o braku od onih sudionika čiji roditelji žive zajedno. Ujedno je očekivano i da će oni sudionici čiji roditelji ne žive zajedno imati pozitivnije stavove o razvodu od onih sudionika čiji roditelji žive zajedno s obzirom na odgovore sudionika koji su izjavljeni u upitniku. Naime, neki sudionici čiji roditelji ne žive skupa opisali su svoje iskustvo razvoda kao naglo, neočekivano, teško, stresno, zamarajuće i tužno, no za neke je to rezultiralo sretnijim nastavkom života sa zdravijom okolinom (Prilog 1). Za jedan dio sudionika razvod se odvio mirnim putem, te je

takva situacija pomogla pri shvaćanju odnosa i nošenja s emocijama (Prilog 1). Dakle, unatoč tome što je djeci teško u periodu razdvajanja roditelja, oni mogu primijetiti puno više drugih pozitivnih posljedica razvoda roditelja nego što to mogu uočiti djeca čiji roditelji cijeli njihov život žive zajedno. Neke od tih pozitivnih posljedica koje uočavaju djeca rastavljenih roditelja su: veće razumijevanje između roditelja i djece, uloga odgovornosti djece kao izvor podrške roditeljima, veća usmjerenost roditelja na djecu zbog prestanka sukoba s partnerom te zajedničko odlučivanje s djetetom (Raboteg-Šarić i sur., 2003). Iz tih razloga studenti čiji roditelji ne žive skupa imaju pozitivnije stavove o razvodu od djece čiji roditelji žive zajedno. Razna druga istraživanja (Amato i Booth, 1991; Greenberg i Nay, 1982) također su utvrdila da djeca iz razvedenih obitelji imaju pozitivniji stav prema razvodu braka od djece iz cjelovitih obitelji. Uspoređujući rezultate završnog rada s rezultatima prijašnjih istraživanja koja su također koristila skale stavova o braku i razvodu, dobiva se uvid u neke sličnosti i neke različitosti. Primjerice, podijelivši sudionike na djecu iz cjelovite obitelji s visokom i niskom kvalitetom odnosa među roditeljima te djecu razvedenih roditelja, koristeći skale stavova o braku i razvodu Delač (2007) utvrđuje da djeca iz cjelovitih obitelji s visokom kvalitetom odnosa među roditeljima i djeca razvedenih roditelja imaju pozitivniji stav prema braku od djece iz cjelovitih obitelji s niskom kvalitetom odnosa među roditelja. Ne iznenađuje rezultat da djeca iz cjelovite obitelji s visokom kvalitetom odnosa među roditeljima imaju pozitivniji stav prema braku od one djece iz cjelovite obitelji s niskom kvalitetom odnosa među roditeljima, s obzirom da promatraju skladan odnos svojih roditelja kao uzor i imaju pozitivnije viđenje braka. No, rezultat u kojem djeca razvedenih roditelja imaju pozitivniji stav prema braku od djece iz cjelovite obitelji s niskom kvalitetom odnosa među roditeljima, razlikuje se od rezultata završnog rada u kojem su djeca čiji roditelji ne žive zajedno imali negativniji stav prema braku od onih čiji roditelji žive zajedno. Razlog takvom rezultatu u istraživanju Delač (2007) može biti taj što stav o braku ovisi o raznim faktorima (je li razvod bio sporazuman, koliki je bio intenzitet roditeljskih sukoba, koliko godina je dijete imali u vrijeme razvoda, koliko se dijete uopće sjeća razdoblja razvoda roditelja). S druge strane, Delač (2007) je utvrdila i značajno pozitivniji stav prema razvodu one djece čiji su roditelji razvedeni i djece iz cjelovitih obitelji s niskom kvalitetom odnosa među roditeljima naspram one djece iz cjelovitih obitelji s visokom kvalitetom odnosa među roditeljima. Mogući razlog tome je to što su djeca iz cjelovitih obitelji s visokom kvalitetom odnosa među roditeljima naglašavali negativnije posljedice razvoda za razliku od druge dvije skupine djece. Koristeći skale stavova o braku i razvodu, Rajić-Stojanović (2009) utvrđuje neznačajnost cjelovitosti obitelji i kvalitete odnosa među roditeljima za predviđanje stava i prema braku i prema razvodu. Ali, zato su se u tom istraživanju Rajić-Stojanović (2009) za predikciju stava prema braku pokazale značajnima

druge varijable: podatak jesu li sudionici prije bili u braku, procjena dosadašnjih romantičnih iskustava i trajanje najdulje veze. A za predikciju stava prema razvodu, najznačajnijim varijablama pokazali su se spol i osobna romantična iskustva (Rajić-Stojanović, 2009).

Drugi problem bio je ispitati razliku u privrženosti svojim ljubavnim partnerima između studenata kojima roditelji žive skupa i onih kojima roditelji ne žive skupa. Pretpostavljeno je da će studenti kojima su roditelji u braku imati veći stupanj privrženosti ljubavnom partneru od studenata kojima su roditelji razvedeni. Navedena hipoteza je odbačena. Nije utvrđena statistički značajna razlika u rezultatima na skali skraćene forme Upitnika karakteristika i funkcija privrženosti (ni na subskali Sigurnog utočišta, ni na subskali Separacijske uznemirenosti) između skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno. Moguće je da je ovakav rezultat posljedica neujednačenosti veličina grupa koja je umanjila statističku snagu analize. No s druge strane, takav rezultat moguće je objasniti i istraživanjima čiji rezultati ukazuju na to da nisu nužne negativne posljedice razvoda, s obzirom da dobrobit djece najviše ovisi o tome u kakvim su odnosima roditelji nakon razvoda (Amato, 2000). Također, kako bi u budućnosti djeca razvila funkcionalni obrazac privrženosti, važno je da nakon razvoda nastavljaju imati topao i nepovršan odnos s oba roditelja, te da ostanu u čestom kontaktu s roditeljem koji je napustio dom (Amato, 2000). Dakle, u slučajevima kada se razvod riješi mirnim i sporazumnim putem, kada oba roditelja teže dobrobiti djeteta na prvom mjestu i nastoje izgraditi kvalitetan odnos s djecom, manja je vjerojatnost da će razvod ostaviti značajne posljedice koje će ugroziti dijete (Kuća, 2017), odnosno zbog toga je moguće da u određenom aspektu života, kao što je u ovom slučaju privrženost ljubavnom partneru, nisu ostavljene značajne negativne posljedice rastave roditelja. Ukoliko su djeca pravovremeno izdvojena iz štetne i nepogodne okoline, unatoč iskustvu razvoda mogu znatno napredovati. Kako bi dijete što bezbolnije prošlo kroz iskustvo razvoda potrebna je obostrana roditeljska angažiranost i briga, emocionalna podrška i ljubav (Šoštarić i Vrdoljak, 2018). Isto tako, prema istraživanju Miller i Fiskin (1997), jednu od važnijih uloga pri formiranju ponašanja djeteta u odnosima u njegovoj odrasloj dobi imat će vrsta povezanosti tog djeteta s roditeljima od njegovog 6. mjeseca do 3. godine. Ako je u tom periodu dijete imalo sigurnu privrženost roditeljima, u kasnijim zrelim partnerskim odnosima bit će emocionalno zrelo i s puno povjerenja. S druge strane, ako u tom periodu dijete nije imalo sigurnu privrženost roditeljima, onda će u kasnijim partnerskim odnosima imati više nepovjerenja i održavat će površniji odnos. Upravo ovakvi nalazi mogu svjedočiti rezultatima provedenog istraživanja, u kojem su sudionici prosječno imali 9 godina u vrijeme kada su im roditelji prestali živjeti zajedno (Prilog 1). S obzirom da na privrženost u kasnijim partnerskim odnosima djeteta ima ključan period od 6. mjeseca do 3. godine, onda se uviđa da sudionici provedenog istraživanja nisu doživljavali

razdvajanje i manjak privrženosti s jednim ili oba roditelja tijekom rastave u ključnoj dobi, nego dosta kasnije kada takav period (od 9 godina) nije bio ključan za razvoj vrste privrženosti ljubavnom partneru u kasnijoj odrasloj dobi.

Treći problem bio je ispitati povezanost između rezultata procjene kvalitete braka roditelja studenata i stupnja privrženosti studenata svojim ljubavnim partnerima. Pretpostavljeno je da će procjene bolje (veće) kvalitete braka studentovih roditelja biti povezane s većim stupnjem privrženosti studenata svojim ljubavnim partnerima. Navedena hipoteza je prihvaćena. Utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između procjena kvalitete braka roditelja sudionika i rezultata na subskali Sigurnog utočišta, te između procjena kvalitete braka roditelja sudionika i rezultata na subskali Separacijske uznemirenosti. Što su sudionici procjenjivali brak njihovih roditelja kvalitetnijim, to su imali i veće rezultate na subskalama Sigurnog utočišta i Separacijske uznemirenosti (više privrženi svojim ljubavnim partnerima). Također, velik dio sudionika ovog istraživanja (69,44%) je nakon razvoda roditelja ostao živjeti s majkom (Prilog 1). Sukladno tome jedna je sudionica ispričala o svome iskustvu utjecaja ne življenja oca s njom i majkom na njezin stav prema partnerskim odnosima. Navela je kako joj je rastava roditelja (koja je bila posljedica očevog preljuba) formirala jako loše mišljenje o muškarcima i da je razvila strah da su svi isti, zbog čega joj je uopće teško zamisliti život s muškom osobom. Ostatak sudionika opisali su utjecaj doživljenog iskustva razvoda kao faktor zbog kojeg im je potrebno više vremena da steknu povjerenje u partnera, oprezniji su pri ulasku u vezu, pojedinosti osobnosti više puta sagledavaju te postoji puno više propitkivanja i nepovjerenja prema partneru (Prilog 1). Jedna studentica izjavila je kako je usvojila potpuno krive obrasce ponašanja od svojih roditelja gledajući njih u toksičnom partnerskom odnosu, što joj je uvelike odmoglo u početku stvaranja partnerskih odnosa. Prisutan je strah sudionika od mogućnosti ponavljanja povijesti njihovih roditelja te zbog toga neki od njih upravo i izbjegavaju odnos s osobama suprotnoga spola, jer žele samo sigurno okruženje bez rizika i mogućnosti gubitka (anksioznost pri razmišljanju o stvarima za koje se ni ne zna hoće li se dogoditi u budućnosti ili ne) (Prilog 1). Tasker i Richards (1994) su utvrdili da je količina roditeljskih bračnih konflikata povezana s načinom na koji njihova odrasla djeca stupaju u brak, zatim s vremenom ulaska u seksualne aktivnosti, te s negativnim osjećajima prema povezivanju i obvezivanju u intimnim odnosima. Količina roditeljskih konflikata se povećava tijekom razdoblja rastave roditelja, te su takav period opisali sudionici provedenog istraživanja. Većina studenata čiji roditelji ne žive zajedno su opisali svoje iskustvo rastave roditelja kao naglo, neočekivano, teško, stresno, zamarajuće i tužno razdoblje (Prilog 1). Također, bez obzira žive li roditelji zajedno ili ne, izloženost pojedinca napetostima unutar obitelji može dovesti do poteškoća u emocionalnom, socijalnom i kognitivnom razvoju čije se posljedice mogu osjetiti ne samo u

djetinjstvu i adolescenciji već i u kasnoj odraslosti (Delač, 2007). U istraživanju Carranze i suradnika (2009) pokazalo se da je za djecu rastavljenih roditelja, koja nisu pozitivno ocijenila roditelja istog spola (zbog kojeg možda procjenjuju ukupnu kvalitetu braka roditelja lošijom), veća vjerojatnost da će razviti nesiguran stil privrženosti u ljubavnom odnosu.

Četvrti problem bio je ispitati povezanost između rezultata na skalama stavova o braku i razvodu te stupnja privrženosti studenata svojim ljubavnim partnerima. Pretpostavljeno je da će sudionici s pozitivnijim stavovima prema braku i s negativnijim stavovima prema razvodu imati veći stupanj privrženosti svojim ljubavnim partnerima. Navedena hipoteza je djelomično potvrđena. Utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između rezultata na Skali stavova prema braku i rezultata na subskalama Sigurnog utočišta i Separacijske uznemirenosti. Sudionici koji su imali pozitivnije stavove o braku, imali su i veće rezultate na subskalama Sigurnog utočišta i Separacijske uznemirenosti (više privrženi svojim ljubavnim partnerima). Istraživanja su pokazala da su stavovi ključne proksimalne odrednice ponašanja vezanih uz obitelj, roditeljstvo, brak i razvod. Naime, duboko ukorijenjeni pozitivni stavovi prema braku mogu imati ulogu pri oblikovanju ponašanja u prisnim odnosima i intimnim vezama budući da pojedinci s takvim stavovima streme izbjegavanju konflikata i neslaganja na partnerskoj relaciji, te održavanju kvalitete odnosa (Axinn i Thornton, 1992, 1993). Stavovi su važni za odanost u partnerskim odnosima i predanost vezi na način da se teži održavanju odnosa i kada u njemu partner(i) ne doživljavaju zadovoljstvo (Axinn i Thornton, 1992, 1993). Također, utvrđena je statistički značajna negativna povezanost između rezultata na Skali stavova prema razvodu i rezultata na subskali Separacijske uznemirenosti. Što su sudionici imali pozitivnije stavove o razvodu, to su imali i niže rezultate na subskali Separacijske uznemirenosti. No, nije utvrđena statistički značajna povezanost između rezultata na Skali stavova prema razvodu i rezultata na subskali Sigurnog utočišta. Bez obzira osjeća li student/ica sigurnost, potporu i utjehu u društvu partnera ili ne osjeća, to nije povezano s njegovim/njezinim stavom o razvodu. Ali, sa stavom o razvodu jest povezan rezultat na subskali Separacijske uznemirenosti. Oni sudionici koji imaju pozitivnije stavove o razvodu, vide razvod braka kao rješenje problema kada odnos više ne funkcionira i ne gledaju na takvo razdvajanje kao nešto previše uznemirujuće. Samim time, s obzirom da oni sudionici koji imaju pozitivnije stavove o razvodu smatraju razvod boljim rješenjem od onih koji imaju negativnije stavove o razvodu, utvrđuje se i da proživljavaju manju uznemirenost i tjeskobu prilikom partnerovog odsustva, jer kao što je već rečeno, smatraju razvod boljim rješenjem od ostajanja u odnosu koji nije funkcionalan. Isto tako, što sudionici imaju veće rezultate na subskali Separacijske uznemirenosti, više smatraju razvod braka kao prepreku u ostvarivanju toliko željenog i potrebnog kontakta koja će potaknuti protestne reakcije uslijed svake separacije i/ili gubitka, te je moguće da zbog toga oni imaju i

negativnije stavove o razvodu. Takvo proživljavanje velike uznemirenosti i tjeskobe prilikom odsustva partnera, a pogotovo kada se govori o njihovoj trajnoj odsutnosti (rastava/razvod), se smatra drugim najstresnijim (jako traumatičnim) događajem u životu, te jedino što se smatra više traumatičnim od toga je smrt supružnika (Hazan i Zeifman, 1999).

Na kraju, navest će se nekoliko metodoloških nedostataka u istraživanja i prijedloga za buduća istraživanja. Što se tiče samog uzorka, sudionici su bili podijeljeni u dvije skupine (sudionici čiji roditelji žive zajedno i sudionici čiji roditelji ne žive zajedno), no veličina tih dviju grupa bila je neujednačena, zbog čega je moguće da se smanjila statistička snaga analize (ovaj nedostatak relevantan je za prvi i drugi problem istraživanja, jer se u njima utvrđuje razlika između dvije grupe neujednačenih veličina – između studenata čiji roditelji žive zajedno i studenata čiji roditelji ne žive zajedno). Zato je prijedlog za buduća ispitivanja da se prikupi dovoljno sudionika s ujednačenim veličinama skupina, kako bi se mogla povećati statistička snaga analize. Nadalje, jedan od nedostataka istraživanja proizlazi iz činjenice da se sudionici možda nisu mogli dosjetiti odgovora na određena pitanja u slučaju da su bili premladi kada su se roditelji rastavljali (primjer takvih pitanja u anketi: „Ukoliko su tvoji roditelji razvedeni, kakvo je bilo tvoje iskustvo razvoda roditelja“, „Po tvojoj procjeni, kakva je bila kvaliteta braka tvojih roditelja“). Isto tako, koristeći skale samoprocjene u ovom istraživanju, zasigurno se mora obratiti pažnja i na faktor subjektivnosti, zbog čega se istraživač jedino može osloniti na iskrenost sudionika i njihovu sposobnost samoopažanja. Zbog toga se predlaže za buduća istraživanja da se koriste ili intervju uz skale samoprocjene ili samo intervju. S obzirom da su sudionici ispunili upitnik putem online platforme, predlaže se dijeljenje upitnika u papirnatom obliku uživo, kako bi istraživač zapravo mogao vidjeti i znati koje osobe su riješile dani upitnik. Time bi se povećala sigurnost u ispravnost odabranog uzorka.

8. Zaključci

1) Utvrđena je statistički značajna razlika u rezultatima na skalama stavova o braku i razvodu između skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno. Skupina sudionika čiji roditelji žive zajedno imala je pozitivnije stavove o braku i negativnije stavove o razvodu nego skupina sudionika čiji roditelji ne žive zajedno.

2) Nije utvrđena statistički značajna razlika u rezultatima na skali skraćene forme Upitnika karakteristika i funkcija privrženosti (ni na subskali Sigurnog utočišta, ni na subskali Separacijske uznemirenosti) između skupine sudionika čiji roditelji žive zajedno i skupine sudionika čiji roditelji ne žive zajedno.

3) Utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između procjena kvalitete braka roditelja i rezultata na subskali Sigurnog utočišta, te između procjena kvalitete braka roditelja i rezultata na subskali Separacijske uznemirenosti. Što su sudionici procjenjivali brak njihovih roditelja kvalitetnijim, to su imali i veće rezultate na subskalama Sigurnog utočišta i Separacijske uznemirenosti (više privrženi svojim ljubavnim partnerima).

4) Utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između rezultata na Skali stavova prema braku i rezultata na subskalama Sigurnog utočišta i Separacijske uznemirenosti. Sudionici koji su imali pozitivnije stavove o braku, imali su i veće rezultate na subskalama Sigurnog utočišta i Separacijske uznemirenosti (više privrženi svojim ljubavnim partnerima). Također, utvrđena je statistički značajna negativna povezanost između rezultata na Skali stavova prema razvodu i rezultata na subskali Separacijske uznemirenosti. Što su sudionici imali pozitivnije stavove o razvodu, to su imali niže rezultate na subskali Separacijske uznemirenosti. No, nije utvrđena statistički značajna povezanost između rezultata na Skali stavova prema razvodu i rezultata na subskali Sigurnog utočišta.

9. Literatura

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. i Wall, S. N. (2015). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. Psychology press. <https://doi.org/https://doi.org/10.4324/9780203758045>
- Amato, P.R. (1996). Explaining the intergenerational transmission of divorce. *Journal of Marriage and Family*, 58(3), 628-640.
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287.
- Amato, P. R. i Booth, A. (1991). Consequences of parental divorce and marital unhappiness for adult well-being. *Social Forces*, 69(3), 895–914. <https://doi.org/10.2307/2579308>
- Amato, P. R. i DeBoer, D. D. (2001). The transmission of marital instability across generations: Relationship skills or commitment to marriage?. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 1038-1051.
- Andelija, A. (2020). *Uloga životnih vrijednosti u objašnjenju stavova prema razvodu braka* [Magistarski rad, Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu]. [Amila-Andelija.pdf \(unsa.ba\)](https://www.unsa.ba/Amila-Andelija.pdf)
- Anić, V., Brozović Rončević, D., Goldstein, I., Goldstein, S., Jojić, L., Matasović, R., i Pranjaković, I. (2002). *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Novi Liber.
- Axinn, W. G. i Thornton, A. (1992). The relationship between cohabitation and divorce: Selectivity or causal influence?. *Demography*, 29(3), 357-374.
- Axinn, W. G. i Thornton, A. (1993). Mothers, children, and cohabitation: The intergenerational effects of attitudes and behavior. *American Sociological Review*, 58(2), 233-246.
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Naklada slap.
- Booth, A. i Edwards, J. N. (1990). Transmission of marital and family quality over the generations: The effects of parental divorce and unhappiness. *Journal of Divorce*, 13(2), 41–58.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss, vol. II: Separation*. Basic Books.
- Brajša-Žganec, A., Lopižić, J. i Penezić, Z. (2014). *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Hrvatsko psihološko društvo.
- Carranza, L. V., Kilmann, P. R. i Vendemia, J. (2009). Links between parent characteristics and attachment variables for college students of parental divorce. *Adolescence*, 44(174), 253-266.
- Conger, R. D., Cui, M., Bryant, C. M. i Elder Jr, G. H. (2000). Competence in early adult romantic relationships: A developmental perspective on family influences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(2), 224-237.

- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Golden Marketing-Tehnička knjiga.
- Delač, I. (2007). *Stavovi srednjoškolaca prema braku i razvodu s obzirom na cjelovitost obitelji i kvalitetu odnosa među roditeljima*. [Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu]. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/566/1/IvanaDelac.pdf>
- Fagan, P. F. i Churchill, A. (2012). The effects of divorce on children. *Marri Research*, 1(1), 1-48.
- Farndale, H. L. (2005). *Anxiety in adolescents: The Contribution of Parental Divorce, Parental Conflict, and Quality of Attachment to Parents and Peers*. [Doktorska disertacija, Sveučilište u Tasmaniji]. [Anxiety in adolescents : the contribution of parental divorce, parental conflict, and quality of attachment to parents and peers \(utas.edu.au\)](http://utas.edu.au)
- Gardner, B. C., Busby, D. M., Burr, B. K. i Lyon, S. E. (2011). Getting to the root of relationship attributions: Family-of-origin perspectives on self and partner views. *Contemporary Family Therapy*, 33(3), 253-272.
- Greenberg, E. i Nay, W. (1982). The intergenerational transmission of marital instability reconsidered. *Journal of Marriage and the Family*, 44(2), 335–347. <https://doi.org/10.2307/351540>
- Hazan, C. i Zeifman, D. (1999). Pair bonds as attachments: Evaluating the evidence. U Cassidy J. i Shaver P. R. (Eds.), *Handbook of Attachment Theory and Research* (str. 336–354). Guilford Press. <https://psycnet.apa.org/record/1999-02469-016>
- Kasen, S., Cohen, P., Brook, J. S. i Hartmark, C. (1996). A multiple-risk interaction model: Effects of temperament and divorce on psychiatric disorders in children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 24(2), 121-150.
- Kline, R. B. (2023). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.
- Kuća, A. M. (2017). *Utjecaj razvoda braka roditelja na djecu*. [Završni specijalistički rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu]. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:465763>
- Miller, L. C. i Fishkin, S. A. (1997). On the dynamics of human bonding and reproductive success: Seeking a “windows” on the “adapted for” human-environmental interface. U J. Simpson i D. T. Kenrick (Eds.), *Evolutionary Social Psychology* (str. 197–236). Erlbaum. https://www.researchgate.net/publication/257308731_On_the_dynamics_of_human_bonding_and_reproductive_success
- Ombla, J., Penezić, Z. i Vidaković, M. (2016). Upitnik karakteristika i funkcija privrženosti. *Zbirka psiholoških skala i upitnika*, 8, 75-84.
- Ottaway, A. (2010). The impact of parental divorce on the intimate relationships of adult offspring: a review of the literature. *Graduate Journal of Counseling Psychology*, 2(1), 5.

- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Naklada Slap.
- Potkonjak, N. i Šimleša, P. (1989) *Pedagoška enciklopedija*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Raboteg-Šarić, Z., Pečnik, N. i Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: Osobni doživljaj i stavovi okoline*. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Rajić-Stojanović, I. (2009). *Stavovi o braku i razvodu s obzirom na neka demografska obilježja sudionika, odnose u primarnoj obitelji i osobna romantična iskustva*. [Doktorska disertacija, Filozofski fakultet u Zagrebu]. <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/ocjenski-rad/358110>
- Rosić, V. i Zloković, J. (2002), *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Graftrade.
- Šošćarić, M. i Vrdoljak, A. (2018). Subjektivna percepcija razvoda roditelja kao odrednica privrženosti roditeljima i stavova prema razvodu. *Psychē: Časopis studenata psihologije*, 1(1), 5-8.
- Štifter, A., Mihalj, M., Bulat, L. R. i Vuković, S. (2016). Razlozi razvoda braka kao odrednice sporazuma o roditeljskoj skrbi. *Ljetopis Socijalnog Rada*, 23(2), 215-230.
- Tancredy, C. M. i Fraley, R. C. (2006). The nature of adult twin relationships: An attachment theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(1), 78–93.
- Tasker, F. L. i Richards, M. P. (1994). Adolescents' attitudes toward marriage and marital prospects after parental divorce: A review. *Journal of Adolescent Research*, 9(3), 340-362.
- Vidiček, V. (2021). *Stavovi studenata/ica prema obitelji, braku, kohabitaciji, razvodu i istospolnim zajednicama*. [Doktorska disertacija, Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru]. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unizd:6004>
- Wallerstein, J. S. (2005). Growing up in the divorced family. *Clinical Social Work Journal*, 33(4), 401-418.
- Wallerstein, J. S. i Blakeslee, S. (2004). *Second chances: Men, women, and children a decade after divorce*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Weigel, D. J. (2007). Parental divorce and the types of commitment-related messages people gain from their families of origin. *Journal of Divorce and Remarriage*, 47(1-2), 15-32.
- Weigel, D. J., Bennett, K. K. i Ballard–Reisch, D. S. (2003). Family influences on commitment: Examining the family of origin correlates of relationship commitment attitudes. *Personal Relationships*, 10(4), 453-474.
- Wenar, C. i Arbanas, G. (2003). *Razvojna psihopatologija i psihijatrija: od dojenačke dobi do adolescencije*. Naklada Slap.

10. Prilog

Prilog 1 Prikaz dodatnih pitanja u online anketi koju su ispunjavali sudionici istraživanja, pod nazivom odjeljka „Još par pitanja za kraj“.

PITANJE	ODGOVORI
1. Je li tvoji roditelji (ako je tvoj odgovor pod „ostalo“, navedi što): a) žive zajedno, b) razvedeni su, c) ostalo?	82,1% žive zajedno, 14,9% razvedeni su, 0,5% izvanbračna zajednica, pa prekinuli odnos, 1% jednoroditeljska obitelj, 1,5% nisu razvedeni, ali ne žive zajedno (dakle, 17,9% ne žive skupa)
2. Ukoliko su tvoji roditelji razvedeni, koliko si imao/la godina kad su se roditelji razveli?	$M= 9,03$ $SD= 5,63$
3. Ukoliko su tvoji roditelji razvedeni, s kime si ostao živjeti nakon razvoda?	- S mamom: 25 (69,44% od sudionika kojima su roditelji rastavljeni/ne žive skupa) - S tatom: 3 (8,33% od sudionika kojima su roditelji rastavljeni/ne žive skupa) - S oboje: 1 (2,77% od sudionika kojima su roditelji rastavljeni/ne žive skupa) - Sam: 2 (5,55% od sudionika kojima su roditelji rastavljeni/ne žive skupa)
4. Ukoliko su tvoji roditelji razvedeni, kakvo je bilo tvoje iskustvo razvoda roditelja (opiši u par riječi ili rečenica)?	Studenti su opisivali svoje iskustvo razvoda roditelja kao naglo, neočekivano, teško i stresno. Također zamarajuće i tužno, ali za neke i sa sretnijim nastavkom života i zdravijom okolinom. Za jedan dio sudionika razvod se odvio mirnim putem, te je takva situacija pomogla pri shvaćanju odnosa i nošenja s emocijama. No, drugi dio sudionika

	<p>spominje negativno gledanje na razvod njihovih roditelja od okoline, te negativne posljedice koje taj događaj donosi u odrasloj dobi djeteta. Sudionici također spominju teže uspostavljanje kontakta i razvijanje odnosa s ocem koji nakon rastave odlazi na drugo prebivalište.</p>
<p>5. Ukoliko si imao iskustvo doživjeti razvod roditelja, što misliš koliko to utječe i na koji način na tvoje partnerske odnose?</p>	<p>Manji dio sudionika odgovorio je da njihovo doživljeno iskustvo razvoda roditelja ne utječe na njihove partnerske odnose ($N=7$). Ipak, ostatak sudionika odgovorio je da utječe ($N=19$). Potrebno im je više vremena da steknu povjerenja u partnera, oprezniji su pri ulasku u vezu, pojedinosti osobnosti više puta sagledavaju te postoji puno više propitkivanja i nepovjerenja prema partneru. Jednoj sudionici važno je osigurati se da je odnos s partnerom kvalitetan, zrel i stabilan prije ulaska u brak i dobivanja djece. Također su sudionici odgovarali kako ih je strah svojih budućih veza, plaše se mogućnosti ponavljanja povijesti njihovih roditelja, te zbog toga neki od njih upravo i izbjegavaju odnos s osobama suprotnoga spola, jer žele samo sigurno okruženje bez rizika i mogućnosti gubitka (anksioznost pri razmišljanju o stvarima za koje se ni ne zna hoće li se dogoditi u budućnosti ili ne). S druge strane, dok je neke strah gubitka, jedna studentica izjavila je da je rastava roditelja utjecala tako da je formirala jako loše mišljenje o muškarcima i da je razvila strah da su svi isti, zbog čega joj je uopće teško</p>

	<p>zamisliti život s muškom osobom (otac napravio preljub). Zanimljivo je još da je jednoj studentici rastava njezinih roditelja pomogla da nauči na njihovim greškama i učinilo ju jačom jer sada zna kako se nositi sa svime što jedan odnos donosi, dok je s druge strane drugoj studentici odmoglo u ponašanju u vezi s obzirom da je i sama primijetila da je usvojila krive obrasce ponašanja svojih roditelja u toksičnom odnosu.</p>
<p>6. Po tvojoj procjeni, kakva je kvaliteta braka tvojih roditelja (ili, kakva je <u>bila</u> kvaliteta braka ukoliko su roditelji razvedeni) od 1=Jako loša (bez poštivanja, razumijevanja i međusobnog podržavanja) do 5= Jako dobra (s puno poštivanja, razumijevanja i međusobnog podržavanja) ?</p>	<p>Ocjenu 1 dalo je 6% sudionika, ocjenu 2 dalo je 11,9% sudionika, ocjenu 3 dalo je 23,4% sudionika, ocjenu 4 dalo je 27,4% sudionika, a ocjenu 5 dalo je 31,3% sudionika.</p>
<p>7. Što misliš, kakve se poruke o braku i razvodu većinom svakodnevno šalju kroz medije i društvene mreže mladim ljudima?</p>	<p>Sudionici su se međusobno podijelili oko mišljenja o tome kakve se poruke o braku i razvodu svakodnevno šalju kroz medije i društvene mreže mladim ljudima. Neki sudionici odgovorili su da ne znaju i da ne prate. Jedan dio sudionika stao je na stranu toga da se prenose negativne i krive poruke o braku i poruke veličanja razvoda, zbog čega mlađe generacije sve manje cijene postojanje braka uz populariziranje kratkotrajnih odnosa, uz slanje poruka da je u redu imati više brakova (primjer mladima od strane poznatih ličnosti) i uz normaliziranje rastavljanja. Dapače, još je bolje rastaviti se s obzirom da time dolazi do slobode koja je oduzeta brakom (naglašava jedan sudionik,</p>

posebno ženama koje uz obavljanje kućanskih poslova i djecu moraju odlaziti i na posao). Sudionici su također smatrali da se medijima prenose poruke o braku koji zapravo nema svrhu i svi ostaju u njemu jer moraju. Prenose se poruke o lakoći postupka rastave koja je u redu kada dođe do problema u braku. Također, na vrlo bitno mjesto među medijskim prenesenim porukama dolazi do izražaja važnost karijere jer je u modernom životu karijera na prvom mjestu, pa tek onda obitelj. Pa s obzirom na to, neki studenti su naveli poruke i da je razvod prilika za spas, slobodu i priliku da se osoba fokusira napokon na sebe. S druge strane, ostali sudionici opazili su nešto drugačije poruke koje mediji prenose. Kao na primjer, da je razvod nešto negativno, osuđuje ga se, sramota je, odraz je neuspjeha i grijeh je. Smatraju i da se još uvijek stavlja veliki naglasak na brak koji je izrazito potreban i za kojeg se naglašavaju tradicionalne vrijednosti (treba ostati unatoč svemu) s obzirom na jako loše posljedice koje donosi razvod za djecu. Jedan sudionik također je rekao da se prenose poruke o braku kao „moralnoj obvezi“ svakog para te da je razvod loš posebno ako se žena odluči razvesti od muža. Ostale poruke medija koje su studenti spominjali su da mediji osuđuju svaki odabir (polarizirajuće poruke); da su i razvod i brak lakši nego što su u stvarnosti; da se ne govori dovoljno o samom razvodu, da se prikazuju ekstremni primjeri, a ne oni

	<p>realni brakovi koji imaju i dobre i loše strane; da brak nije garancija ljubavi i stabilnosti.</p> <p>Sljedećih pet tvrdnji iz Skale stavova o razvodu (od prosječno najpozitivnije tvrdnje) imale su najviše prosječne vrijednosti (sudionici su imali najpozitivniji stav prema njima): 1. Razvod je zakonsko pravo pojedinca ($M = 4,47$, $SD = 0,94$), 2. Nije se sramotno razvesti od partnera ($M = 4,46$, $SD = 0,91$), 3. Razvod omogućuje izlaz iz lošeg braka, time i osobni napredak i očuvanje zdravlja ($M = 4,33$, $SD = 1,03$), 4. Dobro je da se ljudi razvedu kako djeca ne bi morala rasti u okruženju u kojem se roditelji svakodnevno svađaju ($M = 4,29$, $SD = 1,02$), 5. Razvod braka dobro je rješenje za neke parove ($M = 4,28$, $SD = 1,04$).</p>
8. Jesi li ikad bio/la u partnerskom odnosu?	DA- 100%, NE- 0%.
9. U koliko partnerskih odnosa si bio/la?	$M= 1,8$ partnerskih odnosa $SD= 1,32$
10. Ukoliko si bio/la u partnerskom odnosu/ima, koliko je trajao najduži partnerski odnos kojeg si imao/la? (broj napiši u mjesecima)	$M= 30,03$ mjeseci $SD=21,65$
11. Procjeni svoje zadovoljstvo vlastitim partnerskim iskustvima na skali od 1 (vrlo nezadovoljavajuća) do 5 (vrlo zadovoljavajuća).	Ocjenu 1 dalo je 3% sudionika, ocjenu 2 dalo je 8,5% sudionika, ocjenu 3 dalo je 17,4% sudionika, ocjenu 4 dalo je 34,8% sudionika, a ocjenu 5 dalo je 36,3% sudionika.